

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та національної безпеки

Кафедра економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

РЕВУНЕЦЬ ГАЛИНА АНАТОЛІВНА

УДК 351.851

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УМОВАХ
СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ**

281 Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело _____ Г. А. Ревунець

Керівник роботи

Якобчук Валентина Павлівна

кандидат економічних наук, професор,

завідувач кафедри економічної теорії,

інтелектуальної власності та публічного управління

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № __ від «__» _____ 2020 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.екон.н., професор

В. П. Якобчук

(підпис)

«__» _____ 2020 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувачка вищої освіти Ревунець Галина Анатоліївна захистила

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

Н. С. Пугачова

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Ревунець Г.А. Публічне адміністрування освітніх послуг в умовах суспільних трансформацій. Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. Поліський національний університет, Житомир, 2020.

Роботу присвячено комплексному та всебічному дослідженню сфери освіти як об'єкта публічного адміністрування та правового регулювання. Проаналізовано ключові аспекти фінансування різних рівнів освіти в Україні та особливості надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації, досліджено чинники формування та показники інтелектуального потенціалу.

Вивчено зарубіжний досвід реформування сфери освіти та особливості впровадження дистанційної форми здобуття освіти. Сформульовані рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення освітнього законодавства з метою підвищення якості надання освітніх послуг.

Ключові слова: *публічне управління, публічне адміністрування, освіта, освітня послуга, інтелектуальний потенціал, дистанційна освіта, децентралізація.*

ANNOTATION

Revunets H.A. Public administration of educational services in the conditions of social transformations. Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in 281 Public management and administration. Polissya National University, Zhytomyr, 2020.

The work is devoted to a comprehensive and comprehensive study of education as an object of public administration and legal regulation. The key aspects of financing of different levels of education in Ukraine and features of providing educational services in rural areas in the conditions of decentralization are analyzed, the factors of formation and indicators of intellectual potential are investigated.

The foreign experience of reforming the sphere of education and the peculiarities of the introduction of the distance form of education have been studied. Recommendations and proposals for improving educational legislation in order to improve the quality of educational services are formulated.

Keywords: *public management, public administration, education, educational service, intellectual potential, distance education, decentralization.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Сутнісна характеристика освіти як об'єкта публічного адміністрування.....	9
1.2. Публічне адміністрування освітніх послуг як напрям діяльності владних суб'єктів.....	13
1.3. Правові основи здійснення публічного адміністрування у сфері освіти.....	16
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	20
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	21
2.1. Ключові аспекти фінансування різних рівнів освіти в Україні.....	21
2.2. Особливості надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації.....	24
2.3. Освіта як основоположний чинник формування інтелектуального потенціалу.....	27
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	33
3.1. Зарубіжний досвід реформування освітньої сфери.....	33
3.2. Особливості впровадження дистанційної освіти.....	37
3.3. Удосконалення механізму публічного адміністрування у сфері освіти.....	39
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	42
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з передумов сталого розвитку держави слугує якісна й ефективна система надання освітніх послуг. Освіта є важливим стратегічним ресурсом формування самодостатньої особистості, сталого розвитку суспільства, забезпечення національних інтересів, формування позитивного іміджу української держави на міжнародній арені. У той же час, сфера освіти та адміністрування нею перебуває на черговому етапі реформування, що охоплює всі рівні освіти: від дошкільної освіти до наукового рівня вищої освіти. Будь-яке реформування, а тим паче, якщо воно стосується адміністрування у сфері освіти, повинне базуватися на науково обґрунтованих положеннях і висновках.

Дослідженнями вказаної проблематики займалися багато вітчизняних вчених, зокрема В. Б. Авер'янов, А. В. Андреев, Г. В. Атаманчук, С. А. Вавренюк, Д. Л. Ворон, Н. Л. Губерська, В. А. Гуменюк, С. М. Домбровська, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, М. Н. Курко, О. В. Кузьменка, О. В. Лавриненко, В. М. Огаренко, О. І. Остапенко, Г. А. Поляновський, М. І. Степаненко, С. Г. Стеценко, Р. В. Шаповал, Ю. С. Шемшученко Р. Г. Щокін та інші.

Метою роботи є дослідження сутності та узагальнення характерних особливостей публічного адміністрування освітніх послуг, формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері освіти.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- дослідити зміст публічного адміністрування як напрямку діяльності владних суб'єктів, зокрема у сфері освіти;
- здійснити розмежування понять «освіта» та «освітня послуга»;
- проаналізувати правове регулювання здійснення публічного адміністрування освітніх послуг;

- висвітлити ключові аспекти фінансування різних рівнів освіти в Україні;
- охарактеризувати особливості надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації;
- дослідити показники розвитку інтелектуального потенціалу в системі вищої освіти;
- проаналізувати зарубіжний досвід реформування освіти;
- визначити особливості здійснення дистанційного навчання;
- обґрунтувати пропозиції з внесення змін до освітнього законодавства.

Об’єктом дослідження є публічне адміністрування освітніх послуг.

Предмет дослідження – є процес публічного адміністрування освітніх послуг в умовах суспільних трансформацій.

Методи дослідження. Методологічну основу кваліфікаційної роботи складають методи: аналітичний і логічний методи дозволили здійснити відбір та аналіз інформації за темою дослідження (розділ 1, 2, 3). Діалектичний загальнонауковий метод пізнання використовувався в ході проведення дослідження розвитку доктрини публічного адміністрування у сфері освіти, а також при з’ясуванні сутнісного змісту освіти як однієї зі сфер публічного адміністрування (підрозділи 1.1, 1.2). Історично-правовий метод сприяв визначенню розвитку досліджуваних відносин в історичному розрізі, зокрема, вивченню становлення законодавства у сфері освіти (підрозділи 1.3). Метод семантичного аналізу застосовано для з’ясування змісту таких понять як «публічне адміністрування», «публічне управління», «освіта», «освітня послуга» тощо, а також формально-логічний метод при розмежуванні схожих за своїм змістом понять (розділи 1, 2). Метод моделювання та прогнозування – при розробленні пропозицій щодо реформування фінансування освіти (підрозділ 3.2). При розробленні пропозицій з удосконалення освітнього законодавства використовувалися методи аналізу й синтезу (розділи 2, 3).

Елементи наукової новизни полягають у вдосконаленні механізмів публічного адміністрування освітніх послуг:

Апробація результатів дослідження. Окремі результати та висновки, отримані в ході проведеного дослідження, були предметом обговорення на засіданні кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Поліського національного університету та науково-практичних-конференціях: «Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій» (Житомир, 25 жовтня 2019 р.), «Менеджмент в аграрному секторі економіки: теорія та практика ефективного розвитку» (Житомир, 5 грудня 2019 р.), «Наукові читання–2020» (Житомир, 15 травня 2020 р.), «Інструменти та практики публічного управління в контексті децентралізації» (Житомир, 23 червня 2020 р.).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки й положення кваліфікаційної роботи можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – для вивчення і подальшого дослідження теми; *нормотворчій діяльності* – у процесі реформування та удосконалення вітчизняного законодавства; *правозастосовній діяльності* – для покращення діяльності суб'єктів владних повноважень щодо адміністрування у сфері освіти.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування). Загальний обсяг роботи 49 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

1.1. Сутнісна характеристика освіти як об'єкта публічного адміністрування

Наявність якісної системи надання освітніх послуг є однією з передумов сталого розвитку держави. В умовах європейської та світової інтеграції України, а також становлення ринкової економіки, освіта стає товаром на ринку надання послуг та залежно від її якості та ефективності управління нею, будучи тісно пов'язаною з ринком праці та соціально-економічною сферою розвитку суспільства загалом, виступає інвестицією в майбутнє [31].

Важливо відзначити, що об'єктом ринкових відносин в даному випадку виступає не освіта як «процес і результат засвоєння знань, умінь і навичок», що є елементом інтелектуальної сфери, а освітня послуга як «комплекс дій суб'єкта освітньої діяльності, визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання» [26]. З огляду на це, публічне адміністрування у сфері освітніх послуг має здійснюватися з урахуванням особливостей такого специфічного товару.

Освіта як комплексне та багатоманітне явище була і залишається об'єктом досліджень науковців різних галузей, тому її зміст не обмежується нормативно закріпленим визначенням, а варіюється залежно від галузі знань.

З педагогічної точки зору освіта – це процес й результат засвоєння особистістю певної системи знань, практичних компетентностей, навичок і пов'язаних із ними рівня її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, моральної культури, які в сукупності формують соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості. У Енциклопедії освіти міститься визначення освіти як «цілісної системи навчання, виховання, розвитку,

саморозвитку особистості, збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда та його становлення як інтегрованого члена суспільства, виконуючи функцію наступності поколінь» [10, с. 614-615].

Загалом науковці педагогічної галузі розглядають поняття освіти в таких основних значеннях: процес засвоєння (оволодіння) знаннями, уміннями та навичками; сукупність знань, умінь та навичок як результат процесу навчання; система навчальних закладів [7, с. 6].

На площині юридичних досліджень у сфері освіти варто відзначити Н. Л. Губерську, яка розглядає поняття освіти в таких аспектах: 1) як «суспільні відносини, урегульовані нормами права, в яких формується й реалізується державна політика, визначаються стандарти освітньої діяльності, здійснюється адміністрування у сфері освіти, забезпечується якість освіти; 2) як сфера реалізації фізичними особами їх прав на освіту; 3) як діяльність уповноважених адміністративних органів, юридичних осіб публічного права, які створюють умови для реалізації суб'єктивних прав на освіту» [8, с. 12].

Згідно з Законом «Про освіту» у рамках здійснення публічного адміністрування освіти слід розглядати як «суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти» [26].

На думку Г. О. Пономаренка освітня послуга в даному випадку виступає як «діяльність уповноважених суб'єктів, пов'язана із забезпеченням реалізації конституційного права на отримання освіти (передачі протягом певного часу або постійно сукупності знань, умінь та навичок, що визначають певний їх рівень або ступінь) на платній чи безоплатній основі, що здатна задовольнити потреби особи, суспільства та держави» [20, с. 13].

Крім того, необхідно відрізнити поняття «освітні послуги» та «послуги у сфері освіти», оскільки останнє є дещо ширшим. Крім знань, вмінь та навичок при наданні неосвітніх послуг у сфері освіти заклади освіти можуть передавати певні права іншим суб'єктам (право користування майном закладу освіти чи права на об'єкти інтелектуальної власності). Неосвітні послуги надаються, як правило, тільки на оплатній основі.

Освіті як об'єкту публічного адміністрування притаманні певні особливості: багатоступеневість; зв'язок освіти із різними сферами суспільного життя; значна кількість проблем, які впливають на якість надання освітніх послуг та потребують вирішення. Серед проблемних моментів публічного адміністрування у сфері освіти необхідно вказати на відсутність законодавчого визначення поняття «публічне адміністрування», недостатнє правове забезпечення окремих освітніх складових (дистанційна освіта, інтерактивна освіта, післядипломна освіта тощо), значна кількість закладів різної форми власності, які надають освітні послуги. На нашу думку, Міністерство освіти і науки має переорієнтуватися на надання адміністративних послуг та забезпечення ефективного функціонування сфери освіти шляхом встановлення рівних і прозорих умов та правил [1, с. 150].

Ринок освітніх послуг характеризується наступними ознаками: 1) різноманіттям форм і видів освітніх послуг; 2) наявністю широкої мережі недержавних суб'єктів надання освітніх послуг; 3) орієнтацією на потреби ринку праці; 4) поглибленням селективної функції освіти; 5) динамічністю та високим рівнем адаптації освіти до вимог сьогодення.

Однак, існує і ряд суттєвих недоліків. По-перше, через відсутність чистої конкуренції між приватними та державними закладами освіти та дієвих механізмів регулювання цінової політики за надання освітніх послуг посилюється тенденція до зменшення кількості споживачів на ринку вищої освіти та їх соціальної стратифікації.

По-друге, спостерігається дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку освітніх послуг, що супроводжується зменшенням чисельності представників робітничих професій.

По-третє, відчувається розрив між теоретичними знаннями, які учні (студенти) отримують в закладах освіти, і практичними навичками, які потрібні роботодавцям.

Враховуючи перераховані недоліки, постає питання державного втручання з метою регулювання відносин між суб'єктами на ринку освітніх послуг. Проте, потрібно окреслити межі подібного втручання, що полягає в заміщенні адміністративних методів прямого управління на публічне адміністрування з важелями економічного впливу [31].

Зосередити увагу слід на таких аспектах:

- забезпечення якості освіти шляхом заохочення здорової конкуренції між закладами освіти різних форм власності, регулювання цінової політики;
- впровадження єдиних новітніх освітніх стандартів, зорієнтованих на європейський простір на всіх рівнях освіти та усіх її напрямках;
- забезпечення спрямованості ринку освітніх послуг на ринок праці та подолання прірви між попитом і пропозицією, що сприятиме не лише задоволенню потреб суспільства, а й економічному зростанню [1, с. 150].

Таким чином, становлення ринку освітніх послуг є безумовною перевагою в умовах глобалізації та динамічного процесу змін в усіх сферах суспільного розвитку. Нині існує ряд проблем, вирішення яких є необхідним для ефективного функціонування даної сфери, але є неможливим без втручання держави у рамках здійснення публічного адміністрування.

1.2. Публічне адміністрування освітніх послуг як напрям діяльності владних суб'єктів

Внаслідок модернізації вітчизняної адміністративно-правової доктрини та теорії управління, європейських інтеграційних процесів в науковому обігу спостерігається поступове заміщення «державного управління» категорією «публічне адміністрування».

Насправді поняття адміністрування не є новим і перебувало у науково-управлінському вжитку ще на початку ХХ століття, часто у працях дорадянських вчених зустрічається термін «адміністрація», який охоплює всі сфери суспільного життя і є дещо ширшим від сучасного його розуміння як «процес здійснення публічного управління через формування та реалізацію системи виконавчих органів демократичного врядування – публічних адміністрацій» [6, с. 39].

Слушною є думка К.О. Колесникової, яка у своєму дослідженні, порівнюючи категорії «державне управління» та «публічне адміністрування», зазначає, що вони є складовими соціального управління. Публічне адміністрування є зв'язною ланкою між державним і публічним управлінням, забезпечуючи реалізацію його рішень. «Ключовими елементами для державного управління є держава і державна влада, а для публічного адміністрування – суспільство та публічна влада. Для державного управління характерний авторитаризм, а для публічного адміністрування – демократія. Публічне адміністрування впроваджує демократичні цінності та сприяє сталому розвитку нашої держави у процесі суспільної трансформації» [11, с. 45]. На нашу думку, публічне адміністрування має людиноцентристську спрямованість і краще відповідає сучасним реаліям практичної діяльності, адже спрямоване на безпосередню реалізацію цілей, які визначені політичною владою.

Доволі часто у науковій літературі зустрічається співвідношення державного і публічного управління як механічного об'єднання у змісті

останнього діяльності державних і муніципальних органів влади. Також розмежування може здійснюватися на основі різнорідності інтересів шляхом поділу на державне та публічне. При цьому публічними вважаються інтереси всього суспільства або його частини (територіальної громади) як сукупність економічних, соціальних та правоохоронних потреб населення.

Характерними ознаками публічного адміністрування є наявність таких ознак як публічність і демократизація. Результатом досліджень у сфері організуючих впливів владних суб'єктів на суспільство стало обґрунтування «людноцентристської» моделі, згідно з якою держава повинна забезпечувати, обслуговувати суспільство, а управління – не є основним завданням та призначенням держави [6, с. 31].

В деяких випадках дослідники засвідчують, що управління передбачає імперативність у процесі його впровадження, безумовність виконання, та, як наслідок, прийняття управлінських рішень, обмеження прав у певних випадках меншої частини суспільства. Адміністрування ж, слід розуміти як форму надання управлінської послуги, при якій враховуються інтереси всіх верств суспільства [29, с. 21]

Що стосується поняття публічної адміністрації, то під ним зазвичай розуміють «систему органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, які відповідно до закону чи адміністративного договору мають повноваження забезпечувати виконання публічних функцій» [6, с. 26], а словосполученням «державна адміністрація» охоплюється назва конкретних органів виконавчої влади адміністративно-територіальних одиниць в Україні. Одним із різновидів повноважень публічної адміністрації є адміністративна діяльність із надання послуг, яка спрямована на поліпшення життя членів суспільства, безпосередньо сприяючи реалізації їхніх інтересів шляхом наданням послуг, у тому числі освітніх.

У рамках «широкого» тлумачення «публічного адміністрування» можна навести його визначення як «підзаконної, юридично-владної

діяльності органів держави виконавчо-розпорядчого характеру, спрямовану на реалізацію законів, практичне виконання завдань і функцій держави, за допомогою якої здійснюється організуючий вплив на суспільні відносини у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [36, с. 130].

Правознавець Р. С. Щокін визначає адміністрування освітою як спеціально організовану діяльність публічної адміністрації, що спрямована на забезпечення належного функціонування системи освіти відповідно до цілей і завдань освітньої політики. Хоча далі в тому ж дослідженні йдеться про адміністрування у галузі освіти, що пов'язується з діяльністю, яка спрямована на вироблення, прийняття та реалізацію організаційних, контрольних, координаційних та інших заходів, що здійснюються з метою створення педагогічних, соціальних, матеріально-технічних, кадрових умов для належного функціонування та розвитку галузі освіти [41].

Особливості публічного адміністрування освіти можна прослідкувати на основі аналізу системи зовнішнього забезпечення якості освіти, що включає такі інструменти, процедури та заходи забезпечення і підвищення якості освіти, передбачені у Законі України «Про освіту»: «стандартизацію; інституційний аудит, ліцензування освітньої діяльності, моніторинг якості освіти, акредитацію освітніх програм, інституційну та громадську акредитацію, зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, атестацію та сертифікацію педагогічних працівників, а також інші інструменти, процедури і заходи, що визначаються спеціальними законами» [26].

До ознак адміністрування в галузі освіти В. М. Савіщенко відносить: 1) «регулювання відносин освітніх процесів; 2) колективність, що реалізується через колективну діяльність державних службовців, керівників закладів освіти та педагогів; 3) постійне координування діяльності закладів освіти; 4) імперативність – має вплив на волю учасників у процесі освітніх взаємовідносин; 5) педагогічність – механізм управління орієнтований на

творчо-інноваційний розвиток освіти, її гуманізацію та демократизацію» [34, с. 372].

З огляду на вищезазначене, публічне адміністрування освітніх послуг можна визначити як діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка полягає у встановленні, зміні чи припиненні прав та обов'язків учасників освітніх правовідносин через прийняття нормативних актів, адміністративних актів, вчинення юридично-значущих дій з метою задоволення потреб особи, суспільства та держави.

1.3. Правові основи здійснення публічного адміністрування у сфері освіти

Сучасне освітнє законодавство перебуває у стадії реформування, потребує оновлення та вдосконалення, а значна кількість нормативно-правових актів у цій сфері, обумовлена різноманітністю освітніх відносин, дає підстави стверджувати, що освітянська галузь зазнає державного впливу через чітку нормативну регламентацію відносин у цій сфері.

Реформування системи освіти в Україні на всій її ланках: від початкової школи – до закладів вищої освіти, розпочалося з оновлення законодавчої бази: прийняття Законів України «Про освіту» [26], «Про вищу освіту» [21], згодом були внесені зміни до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про дошкільну освіту» й прийнято Закон України «Про повну загальну середню освіту» [27]. Необхідність зміни якісного підходу до освіти виникла через її повну невідповідність сучасним запитам людини та суспільства, потребам ринку праці та економіки в цілому, а також світовим тенденціям.

Прийняття цих законодавчих актів пов'язано з необхідністю здійснення кардинальних змін у галузі освіти, кінцевою метою яких має стати підвищення якості та конкурентоспроможності освіти, вирішити ті стратегічні завдання, які обумовлені потребами суспільства та визначені

державою і які врешті-решт забезпечать інтеграцію вітчизняної освіти в європейський та світовий простір [40, с. 45].

Значний масив освітнього законодавства становлять підзаконні нормативно-правові акти: укази Президента України, постанови та розпорядження уряду та накази Міністерства освіти і науки України, що визначають основні напрямки розвитку та реформування освіти, детально регламентують правовий статус суб'єктів освітньої діяльності. У даному контексті варто зазначити Положення про Міністерство освіти і науки України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України. Накази Міністерства освіти і науки зазвичай спрямовані на регулювання окремих різновидів освітніх відносин.

Державна освітня політика часто відображена у концепціях, програмах, доктринах, стратегіях, що затверджуються актами Президента та Кабінету Міністрів України. Наприклад, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [22] визначає стратегічні завдання та основні шляхи реформування освіти, окреслює зміст освіти, а Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей розвитку освіти.

Заслужують на увагу положення Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 роки, спрямовані на виконання перспективних завдань сталого розвитку, серед яких: «створити умови для постійного оновлення змісту освіти; узгодити структуру освіти з потребами сучасної економіки та євроінтеграції України; забезпечити відповідність змісту освіти потребам і викликам сучасного суспільства, реформувати систему підготовки й перепідготовки педагогічних та управлінських кадрів в освітньому секторі, забезпечити високі соціальні стандарти для працівників освітньої сфери; реорганізувати систему управління, фінансування і менеджменту освіти шляхом децентралізації, запровадження інституційної, академічної і фінансової автономії закладів освіти, дотримання принципу відповідальності закладів освіти за результати освітньої і виховної діяльності» [28].

Також окремі аспекти відносин, які виникають у галузі освіти, регулюються нормами різних галузей права: щодо управління закладами освіти – нормами адміністративного права, майнові відносини – положеннями цивільного законодавства, податкові відносини – нормами фінансового права, трудові відносини між науково-педагогічними кадрами, іншими співробітниками і закладом освіти – нормами трудового права, питання працюючих пенсіонерів – правом соціального забезпечення тощо.

Беручи до уваги заходи та інструменти системи зовнішнього забезпечення якості освіти, враховуючи компетенцію Міністерства освіти і науки в розрізі законодавства у сфері освіти варто зазначити: щодо видачі, переоформлення та анулювання ліцензій на право провадження господарської діяльності з надання освітніх послуг – Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; щодо акредитації освітніх програм – наказ МОН «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», а також Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників», «Про затвердження Положення про Український центр оцінювання якості освіти», накази Міністерства освіти і науки «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти» [24] та інші.

У зв'язку з великою кількістю актів освітнього законодавства, серед науковців часто зустрічається позиція про необхідність їх кодифікації з метою підвищення якості законодавства, усунення правових прогалин і колізій, скасування застарілих норм і забезпечення термінологічної єдності [40].

На нашу думку, кодифікація законодавства не завжди свідчить про удосконалення його якості, а враховуючи специфіку та особливості освітніх відносин різних рівнів освіти уніфікація норм, що регулюють ці відносини,

вбачається малоймовірною. Крім того, галузь освіти належить до сфер, які швидко розвиваються й потребує постійного оновлення законодавчої бази з урахуванням процесів інформатизації та глобалізації [38, с. 193].

Значний вплив на розвиток вітчизняного освітнього законодавства мають і міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані парламентом, решта з них носять рекомендаційний характер. Основною міжнародною гарантією права на освіту є положення Загальної декларації прав людини, яка закріплює безоплатність початкової та загальної освіти, а також обов'язковість початкової [38, с. 194].

Україна є учасницею Конвенції ООН про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, що покликана запобігати будь-яким обмеженням у сфері освіти. Також обов'язковими для України є положення Конвенції про права дитини щодо створення безпечних і сприятливих умов навчання та забезпечення доступу до високоякісної освіти.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права також відводить важливе місце праву на освіту, пропонуючи державам-учасницям поступово забезпечити безоплатність середньої та вищої освіти, встановити задовільну систему стипендій і поліпшити матеріальні умови викладацького персоналу [16].

Однак, проблема правового регулювання у сфері освіти полягає не у відсутності законодавства чи у його низькій якості, а в механізмі, за допомогою якого воно забезпечується. Саме тому оновлення освітнього законодавства має на меті забезпечення ефективного та якісного застосування задекларованих норм. Процес вдосконалення правового регулювання повинен включати такі напрямки: 1) встановлення продуктивної системи оцінювання знань; 2) підвищення контролю за якістю освіти та професійною кваліфікаційною підготовкою педагогічних кадрів; 3) орієнтування навчання на практичний результат – працевлаштування; 4) поширення використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх навчальних закладах [40, с. 46].

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Дослідження генезису поняття «публічне адміністрування» дає змогу дійти висновків, що воно є різновидом соціального управління, покликаним забезпечувати публічні інтереси та являє собою юридично-владну діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо практичної реалізації законів, виконання публічних функцій.

Розмежування понять «освіта» та «освітня послуга» дозволяє стверджувати, що освіта розглядатиметься у межах нашого дослідження як інтелектуальний процес і результат засвоєння знань, умінь і навичок, а освітня послуга – діяльність уповноважених суб'єктів щодо реалізації права на освіту й досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

Виходячи з вищезазначеного, публічне адміністрування освітніх послуг можна визначити як діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка полягає у встановленні, зміні чи припиненні прав та обов'язків учасників освітніх правовідносин через прийняття нормативних актів, адміністративних актів, вчинення юридично-значущих дій з метою задоволення потреб особи, суспільства та держави.

Нормативно-правову базу регулювання відносин у сфері освіти становлять Закон України «Про освіту» та спеціальні законодавчі акти, присвячені кожній сфері освіти, а також міжнародні та підзаконні нормативно-правові акти (Укази Президента України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства освіти і науки України), концепції, доктрини, програми, стратегії. На разі відсутній єдиний кодифікований нормативно-правовий акт у сфері освіти.

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

2.1. Ключові аспекти фінансування різних рівнів освіти в Україні

Пошук гнучких та оптимальних схем фінансування освіти здійснюється практично в усіх країнах світу незалежно від рівня їх економічного розвитку, однак не існує зразкового механізму вирішення цієї проблеми. Сьогодні стан фінансового забезпечення освітньої сфери України є критичним і потребує поліпшення формули розподілу фінансування з державного бюджету та підвищення ефективності управління коштами на місцевому рівні.

На сьогодні більшість витрат державного та місцевого бюджетів на освіту становлять видатки, спрямовані на фінансування закладів загальної середньої освіти. У відсотковому співвідношенні розподіл коштів виглядає наступним чином: на фінансування загальної середньої освіти спрямовується близько 43-48% від суми усіх видатків на освіту; на вищу освіту – 20-27%, на дошкільну – 12-15%; на професійно-технічну – 6%; на фінансування позашкільної освіти направляється близько 4%.

Згідно з положеннями Закону «Про освіту» фінансування всіх складників системи освіти «здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, у тому числі шляхом надання освітніх субвенцій місцевим бюджетам, коштів місцевого бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством. Освітня субвенція спрямовується на фінансування професійно-технічної освіти лише в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти» [26].

Передача місцевим органам влади повноважень щодо фінансування дасть можливість підвищити доступність до якісної освіти, особливо у віддалених районах, а також оптимізувати рішення щодо розподілу бюджетних коштів. Але разом з цим є небезпека неефективної роботи

місцевого самоврядування, особливо у новостворених громадах, а також відсутності коштів на місцях [4].

Відповідно до формули, затвердженої Кабінетом Міністрів України «розподіл обсягу освітньої субвенції між місцевими бюджетами здійснюється на підставі: контингенту учнів; навчального плану; розрахункового показника фінансового нормативу бюджетної забезпеченості; заробітної плати вчителя та коригуючих коефіцієнтів» [25].

Зміни, внесені на початку 2019 року до Бюджетного кодексу України передбачають, що «обсяг видатків державного бюджету на вищу освіту розподіляється між закладами вищої освіти на основі формули, яка розробляється Міністерством освіти і науки та затверджується Кабінетом Міністрів України з урахуванням таких параметрів: кількість здобувачів вищої освіти і співвідношення вартості освітніх послуг на різних спеціальностях і ступенях; рівень результатів зовнішнього незалежного оцінювання вступників; показники якості освітньої і наукової діяльності закладу вищої освіти» [2].

За даними Міністерства освіти і науки України середня та середньозважена вартість підготовки одного студента бакалаврату денної форми навчання становила близько 30 тисяч – у 2017 році, 38 тисяч – у 2018 році та 44 тисячі – у 2019 році. Ці витрати були включають: витрати, пов'язані з навчанням, що в переважній частині містять заробітну плату (60-62% вартості); витрати на виплату академічної стипендії і соціальне забезпечення студентів (30-33%); оплата комунальних послуг та утримання приміщень (8%). Водночас ці витрати є незмінними і плановими величинами, що ніяк не впливають на якість надання освітніх послуг. Тому державне фінансування оплати вартості навчання студентів в певній мірі є гальмом для розвитку закладів вищої освіти.

У провідних країнах світу (Данія, Швеція, Нідерланди) наразі використовується система фінансування на основі результативності, яка формує кошти для установ, які є успішними стосовно визначених урядом

показників. Саме за відповідними показниками діяльності і визначаються розміри фінансування. Такі показники поділяють на дві групи:

1) показники витратності – це чисельність студентів, які навчаються за різними програмами та рівнями, чисельність професорсько-викладацького складу та співвідношення студентів і викладачів;

2) показники результату – чисельність випускників ЗВО, розміри позабюджетних коштів, кількість укладених угод і договорів, дані цитувань праць науковців закладу, кількість зареєстрованих патентів, відомості про працевлаштування студентів тощо [19, с. 189].

У системі вищої освіти України розподіл державного фінансування здійснюється за кількома показниками, а саме: масштаб закладу вищої освіти, його регіональний коефіцієнт, місце у міжнародних рейтингах, контингент студентів, обсяг коштів, які університет залучає від бізнесу та з міжнародних грантів на дослідження, працевлаштування випускників. Показник масштабу покликаний стимулювати заклади вищої освіти об'єднуватись та ефективно використовувати ресурси, фактично ж лозунг МОН «більше грошей – сильнішим» спрямований на скорочення кількості закладів вищої освіти, які не спроможні конкурувати на ринку освітніх послуг. Показник працевлаштування буде запроваджений з 2021 року, урядовці планують запустити електронну систему моніторингу працевлаштування випускників університетів на посадах, що вимагають вищої освіти, щоб стимулювати університети підвищувати якість освіти, враховувати потреби ринку праці та сприяти працевлаштуванню своїх студентів.

На даний час нова формула фінансування закладів вищої освіти є недосконалою, являючи собою математичну модель неузгоджених показників і цілей та не може ефективно сприяти їх досягненню. В Україні бракує підстав для запровадження формульного фінансування, оскільки відсутня система моніторингу якості вищої освіти, а деякі показники, які є характерними для країн ЄС, в Україні просто не збираються. Урахування

зарубіжного досвіду має стати позитивним чинником у формуванні чіткої формули фінансування, яка б базувалася на елементах прозорості і доступності. Нова модель фінансування вищої освіти повинна бути направлена на посилення конкурентоспроможності вищої освіти України на міжнародному ринку освітніх послуг [42, с. 214].

Таким чином, запровадження сучасної системи управління та фінансування закладів освіти, що полягає в наступному: виділення освітньої субвенції для шкіл залежно від фактичної наповнюваності класів, обов'язок закладів освіти оприлюднювати інформацію про надходження всіх коштів, а також їхнє призначення; фінансування закладів професійно-технічної освіти має здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів; надання фінансової автономії закладам вищої освіти, запровадження індикативної собівартості (мінімальна ціна контрактного навчання).

2.2. Особливості надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації

В умовах децентралізації особливо гостро постає питання надання якісних освітніх послуг у сільській місцевості, забезпечення комплектності сільських шкіл, економічної доцільності їх функціонування та оптимізації навчального процесу. Сьогодні заклади освіти у сільській місцевості потребують особливої фінансової підтримки, оновлення матеріальних баз, запровадження інформаційних технологій, забезпечення сучасних підходів до підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Теоретичні і практичні аспекти формування опорних шкіл в Україні у процесі децентралізації управління освітою є малодослідженими та актуальними для науковців і практиків, тому й потребують подальших досліджень [30].

Стаття 53 Конституції України передбачає право на освіту: «Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної,

вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [12].

Однак, про яку доступність може йти мова, коли за даними Міністерства фінансів кожна четверта сільська школа в Україні є малокомплектною, в учнів відсутня здорова конкуренція, вчителі змушені викладати декілька предметів без належного матеріально-технічного забезпечення, а подекуди й без відповідної кваліфікації. І як наслідок спостерігається суттєвий дисбаланс якості середньої освіти в містах та селах, що засвідчується даними Українського центру оцінювання якості освіти – у 2019 році за результатами ЗНО 12,5% випускників міських шкіл продемонстрували високий рівень знань, тоді як серед випускників сільських шкіл цей показник сягає 6%.

З огляду на це, питання оптимізації мережі сільських закладів освіти потребує негайного вирішення. Першим кроком у ході такого реформування стало закриття малокомплектних шкіл та переведення учнів до закладів освіти в сусідніх селах, що відразу викликало опір жителів територіальних громад, які з гаслами, що без школи – немає села, виступали проти ліквідації шкіл. Враховуючи те, що в умовах децентралізації рішення про відкриття та закриття шкіл приймає громада, виходячи із своїх можливостей та потреб, цей процес гальмувався. Проте, уряд стимулює оптимізацію через запровадження нової формули освітньої субвенції, яка передбачає виділення коштів для шкіл залежно від фактичної наповнюваності класів [39].

Варто звернутися до прикладу Фінляндії, де подібні процеси місце ще в 90-х роках минулого століття, а сьогодні вона відома як країна з найпрогресивнішою системою освіти у світі. Окрім створення прогресивної мережі шкільних закладів та забезпечення доступу до освіти усіх верств населення навіть у найвіддаленіших малонаселених куточках країни, як Лапландія, фінам вдалося популяризувати професію вчителя, що сприяє залученню до викладання у школах молодих фахівців. Також з архітектурної точки зору фінські школи характеризуються продуманістю розміщення зон

навчання та відпочинку, змістовного наповнення об'єктів, а використання альтернативних джерел енергії дозволяє не тільки заощаджувати кошти, а й демонструвати своїм учням екологічно безпечні технології на уроках [30].

Вихід полягає у створення мережі опорних шкіл – базових освітніх центрів об'єднаних територіальних громад з сучасною матеріально-технічною базою та висококваліфікованими педагогічними кадрами, доступ до якої забезпечується шкільними автобусами. Порядок утворення та діяльності опорних закладів освіти регламентується Положенням про освітній округ і опорний заклад освіти, яке визначає, що «завданнями опорного закладу освіти та його філій є створення безпечного освітнього середовища, концентрація та ефективне використання наявних ресурсів, їх спрямування на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти» [23].

Під час проведення конкурсу для визначення опорного закладу обов'язковою вимогою Міністерства освіти і науки України є наявність та зручність автомобільних шляхів для безпечного транспортування учнів і вчителів до місця навчання, роботи та проживання. Крім того, з метою територіальної доступності освіти та наближення дітей до місця навчання можуть утворюватися філії опорних закладів освіти.

На думку М. І. Степаненка стратегічними принципами створення та укрупнення опорних шкіл мають стати: «принципи територіальної інтеграції; добровільного волевиявлення та згоди педагогічних колективів, батьків, учнів, місцевих громад; доступності здобуття якісної освіти; ресурсного забезпечення; кількісного забезпечення учнівським контингентом; ефективності (результативності, економічності) організації роботи, взаємодії між закладами освіти у межах певної територіальної одиниці; забезпечення диференціації та багатопрофільності навчання» [37, с. 38].

Основними проблемами на шляху впровадження освітньої реформи можуть стати: брак фінансування та необхідність залучення додаткових інвестицій; скорочення штату педагогічних працівників; відсутність кваліфікованих кадрів, готових працювати в селі; супротив територіальних

громад, зумовлений низькою поінформованістю населення щодо необхідності оптимізації шкіл та тиск з боку органів державної влади; низький рівень спроможності громад, які перебувають лише в процесі об'єднання тощо.

Ще одним із шляхів покращення якості освіти у сільській місцевості є створення мобільних освітніх центрів або так званих «шкіл на колесах», покликаних організувати виїзні уроки-екскурсії для учнівської молоді, експериментальні заняття під відкритим небом з метою мотивації учнів до вивчення прикладних дисциплін. Також вбачається необхідність у створенні спеціалізованих, профільних освітніх центрів [30].

Таким чином, оптимізація мережі освітніх закладів – складний довготривалий та ресурсо витратний процес, який одночасно є вимогою часу, і уже знайшов своє відображення у сільських муніципалітетах зарубіжних країн. Впровадження системи опорних закладів освіти в Україні потребує узгодженої взаємодії між органами місцевого самоврядування, батьками, учнями та педагогічними колективами, стабільної підтримки держави, далекоглядної освітньої політики, ініціативності територіальних громад задля забезпечення доступної якісної освіти.

2.3. Освіта як основоположний чинник формування інтелектуального потенціалу

В умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій інтелектуальний потенціал набуває все більшого значення, настільки, що розподіл країн здійснюється уже не на основі ідеологічних розбіжностей, а за ознаками розвиненості чи нерозвиненості інтелекту нації. Інтелектуальний потенціал є одним із провідних чинників соціально-економічного розвитку держави, а визначальний вплив на його формування в ринкових умовах справляє освіта і наука [32].

Існує чимало підходів до визначення інтелектуального потенціалу, починаючи від ідей середньовічного Фоми Аквінського, який ототожнював його з первісною творчою силою, до сучасних інтегрованих визначень, які трактують дану категорію як можливості, створені інтелектуальними ресурсами різних рівнів для реалізації певної мети.

Економіст Вовканич С. Й. визначає інтелектуальний потенціал як «можливість нагромаджувати, створювати й використовувати нові знання, проекти, ідеї, моделі та іншу семантичну інформацію (науково-технічну, економічну, правову й так далі), яка може стати інтелектуальною власністю України, сприяти її прогресивній і міжнародній інтеграції як повноправного партнера» [5]. Ми ж будемо розглядати інтелектуальний потенціал як здатність акумулювати знання, уміння, навички, морально-духовні цінності, з метою ефективного використання, створення інноваційних продуктів.

Інтелектуальний потенціал суспільства характеризує не лише ступінь його розумового розвитку, а й «приховані можливості загального інтелекту, здатність до подальшого розгортання духовного виробництва» [14, с. 25].

Серед складових інтелектуального потенціалу варто виділити: гносеологічний (сукупність знань, умінь, навичок, уявлень, світогляду), професійний (відповідність орієнтирам схильностей, професійних уподобань, наявність відповідного типу особи, рівень професійної мотивації), творчий (інтелектуально-логічні, евристичні та творчі здібності), комунікаційний (здатність відстоювати власну думку, вміння співпрацювати, запобігання та вирішення конфліктів) та духовно-художній (моральні цінності, норми, життєві позиції) потенціали.

Інтелектуальний потенціал закладу вищої освіти являє собою цілісну систему взаємопов'язаних та взаємозалежних потенціалів студентів, викладачів, службовців, а також адміністрації університету. З точки зору інноваційного розвитку інтелектуальний потенціал передбачає наявність висококваліфікованих кадрів, які здатні створювати інновації та управляти ними.

Вивчення розвитку професійної діяльності випускників як основи для формування інтелектуального потенціалу набуває все більшого значення через підвищені вимоги до вищої професійної підготовки. Саме рівень розвитку вищої освіти в країні визначає інтелектуальний потенціал суспільства та пов'язаний з цим науковий, технологічний, економічний та культурний прогрес. Процес підготовки фахівців з університетською освітою повинен бути керованим [32].

Система освіти включає освітні та науково-дослідні установи, які застосовують єдині стандарти та правила в процесах навчання, управління, оцінювання та дослідження. Професійна компетентність та потенціал необхідні для успішного здійснення професійної діяльності в майбутній роботі випускника. Багато досліджень погоджуються з тим, що практичне навчання і впровадження в навчальний процес самостійної роботи студента впливає на підготовку майбутнього фахівця до професійної діяльності.

Індекс розвитку інтелектуального потенціалу є спеціалізованим інтегрованим показником, що відображає розвиток двох взаємозв'язаних сфер життя суспільства – науки та освіти. Він заснований на п'яти показниках, що характеризують ключові аспекти інтелектуального потенціалу:

- 1) «середня тривалість навчання зайнятого населення (індикатор досягнутої освіти);
- 2) повнота охоплення початковою, середньою та вищою освітою (поточний індикатор освіти);
- 3) кількість аспірантів у розрахунку на 100 тис. зайнятих (індикатор цільової підготовки наукових кадрів);
- 4) кількість зайнятих дослідженнями та розробками на 100 тис. зайнятих (індикатор масштабів зайнятості науковими дослідженнями);
- 5) частка внутрішніх витрат на дослідження та розробки у відсотках від ВВП (індикатор інтенсивності наукових досліджень)» [35, с. 153].

Серед недоліків даного індексу можна відзначити, що під час його розрахунку не враховується вплив розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, тоді як на сучасній стадії економічного розвитку вони значно впливають на реалізацію всіх виробничих процесів.

Станом на 2019 рік насиченість науковими кадрами в Україні становить 3,7 особи на 1 тис. економічно активного населення, тоді як у країнах Європейського Союзу він становить 9,2, а у Фінляндії аж 15,4.

Нами проведемо невеликий порівняльний аналіз показників діяльності аспірантури та докторантури в Україні на основі даних Державної служби статистики (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз показників діяльності аспірантури та докторантури в Україні

Показники	Аспірантура		Докторантура	
	2015	2019	2015	2019
Кількість наукових установ, які здійснюють підготовку	490	417	283	253
Кількість осіб, які навчаються	28,5 тис.	25,2 тис.	1,8 тис.	1,1 тис.
Кількість осіб, які закінчили навчання, за рік	7,5 тис.	2,9 тис.	563	511
Кількість осіб, що захистили дисертацію	1958	751	169	143

Відповідно до цих показників, можна побачити, що із загальної кількості випущених тільки кожний четвертий аспірант і кожний третій докторант захистили дисертацію. І ця тенденція продовжує скорочуватися.

Таким чином, розвиток інтелектуального потенціалу та його ефективне використання служить підґрунтям формування в Україні інформаційної економіки, заснованої на інтелектуальних та інформаційних технологіях. В Україні сьогодні спостерігається послаблення державного впливу на процеси розвитку та використання інтелектуального потенціалу, нестача бюджетного

фінансування наукової сфери діяльності; низька привабливість роботи науковців у державних установах, застаріла матеріально-технічна база наукових установ, незацікавленість вітчизняних підприємств результатами наукової науково-технічної діяльності закладів вищої освіти та науково-дослідних інститутів, що негативно позначається на можливостях інноваційних зрушень, здатності до модернізації економіки.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Початкова, загальна середня, позашкільна і професійно-технічна освіта в Україні отримує фінансове забезпечення з державного та місцевого бюджетів шляхом надання освітніх субвенцій, та інших джерел, не заборонених законодавством.

Що стосується фінансування закладів вищої освіти, то воно здійснюється за принципом результативності їх діяльності. Фінансування за результатами діяльності, засноване на прикладі провідних зарубіжних країн, покликане сприяти орієнтації освітніх установ на важливі показники діяльності, впливу на їх навчальну, наукову, дослідницьку роботу, на розширення автономії закладів освіти. Задля усунення негативних тенденцій така модель повинна враховувати регіональні ознаки закладів вищої освіти, спеціалізацію освітніх установ і напрямів підготовки (спеціальностей, рівнів, форм).

Оптимізація процесу надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації передбачає закриття малокомплектних шкіл і створення мережі опорних шкіл – базових освітніх центрів об'єднаних територіальних громад з сучасною матеріально-технічною базою та висококваліфікованими педагогічними кадрами, доступ до якої забезпечується шкільними автобусами.

Інтелектуальний потенціал є одним із провідних чинників соціально-економічного розвитку держави, визначальний вплив формування якого справляє освіта і наука. В Україні нині спостерігається негативна тенденція до скорочення значень кількісних показників, які є основою індексу розвитку інтелектуального потенціалу.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід реформування освітньої сфери

У ХХІ столітті розширення автономії освітніх закладів стало світовою тенденцією. Класичним прикладом децентралізованої освітньої системи та її ефективного управління є освіта Сполучених Штатів Америки, де кожен із 50 штатів має власні нормативно-правові акти, які регулюють діяльність у сфері освіти. Розгалуженість і багаторівневість американської системи полягає в поділі закладів вищої освіти на державні, які фінансуються тими штатами, де вони розташовані, та приватні заклади, які утримують себе за рахунок: а) плати за навчання; б) доходів від продажу наукової продукції та послуг; в) приватних пожертвувань; г) частки федеральних асигнувань – близько 20 %. Серйозною проблемою є доступність вищої освіти в США через її високу вартість [15, с. 234].

У США роль федерального Департаменту освіти у більшості випадків полягає у виданні директив для вирішення питань загальнонаціонального інтересу та захисту права доступу кожного громадянина до безкоштовної загальної освіти і рівних можливостей для всіх, відповідно до закону і конституційних обмежень; у фінансуванні вищих закладів освіти шляхом надання стипендій на навчання для студентів і грантів на наукові дослідження. На відміну від України, у США не існує єдиної системи прийому до ЗВО, кожен заклад освіти самостійно встановлює власні критерії відбору та умови прийому.

Ще одним прикладом децентралізованої системи освіти є Швейцарія, де взагалі немає національного міністерства освіти або якого-небудь іншого єдиного центрального органу, що управляє освітою. Фактично існує 26

освітніх систем, часто істотно відмінних і до недавнього часу практично ізольованих одна від одної.

Більшість сучасних систем управління вищою освітою є централізованими, а основні економічні або політичні важелі управління закладами освіти належать державі. У Європі високою централізацією вирізняються системи освіти Франції, Італії, Швеції, країн постсоціалістичного простору тощо.

У Франції автономія освітніх установ обмежується безліччю підзаконних актів, урядових ухвал і розпоряджень, а відносини освітніх закладів із державою регулюються договорами (контрактами). Подібні процеси свідчать про ринкову орієнтацію системи освіти, її перетворення на продукт соціально-економічного розвитку держави. Основним джерелом фінансування державної системи освіти є держава, яка також надає фінансову допомогу приватним школам, у яких навчається майже 20% учнів. На центральні органи влади покладаються функції щодо загальних цілей освіти та основних напрямків її розвитку, а місцеві адміністрації вирішують конкретні питання організації освітнього процесу. У рамках децентралізації були визначені пріоритетні зони – неблагополучні райони країни, для яких були встановлені дотації з бюджету для підсилення матеріальної бази й оплати праці педагогів [18, с. 83].

Окрему групу утворюють федеративні системи освіти (Канада, Німеччина, Індія). Наприклад, кожна з 16 земель Німеччини має власне Міністерство освіти, яке керує всіма закладами освіти на своїй території. Для координації освітніх програм і навчальних планів існує Федеральне міністерство освіти [18, с. 89].

На основі аналізу міжнародного досвіду можна стверджувати, що основний вплив на ефективність функціонування національних систем освіти справляють соціально-економічні умови країни. Більшість розвинених держав підтримують принцип надання державного фінансування тим закладам вищої освіти й лабораторіям, наукові розробки яких забезпечують

конкурентоспроможність держави на світовому ринку. Водночас існує значний масив способів впливу на сферу освіти без створення централізованої державної структури.

Враховуючи схожість державного устрою, доцільно розглянути польську модель реформування освіти, головну роль в якій належить органам місцевого самоврядування. Процес децентралізації освіти в Польщі почався ще наприкінці минулого століття і передбачав передачу функцій управління та фінансування закладами дошкільної, початкової, загальної середньої та позашкільної освіти. Органи самоврядування отримали повноваження щодо ліквідації шкіл і відкриття нових освітніх закладів, а також права на визначення бюджетів шкіл. Основним джерелом фінансування сфери шкільної освіти в Польщі є освітня частина загальної субсидії з державного бюджету, яка упродовж останніх років становила майже 70 % загальних витрат на шкільну освіту. Органи місцевого самоврядування також встановлюють Правила оплати праці вчителів і надання фінансової підтримки студентам, несуть відповідальність за інвестиції в освіту і визначають правила отримання та використання школами приватних коштів. Державні витрати на вищу освіту майже повністю фінансуються з державного бюджету [15, с. 233].

Отже, у зарубіжних країнах використовуються різні підходи до управління освітою: централізований; демократичний (спрямований на розвиток самоуправління); проміжні (включають різні елементи децентралізації управлінської системи). Подібні технології складаються із поєднання зусиль центральних, регіональних та місцевих органів управління галуззю освіти. Зарубіжний досвід є важливим ресурсом, необхідним для координації зусиль всіх учасників процесу освітньої політики, що має забезпечити в Україні реформування освіти в процесі децентралізації влади.

3.2. Особливості впровадження дистанційної освіти

Розвиток дистанційних технологій в освіті є дуже важливим напрямом розвитку освітньої сфери, що потребує додаткових зусиль від усіх суб'єктів освітніх відносин. При дистанційному навчанні змінюється зміст діяльності викладача і його роль у процесі надання освітніх послуг, акцент переміщується на здобувача освіти як центральну фігуру, а завдання викладача полягає координації самостійної роботи учня або студента.

Дистанційна форма навчання була винайдена у Великобританії, первинно для одержання додаткової освіти, в ній закладено принцип добровільності. Вона передбачає забезпечення потреби освітнього суспільства в особистості, здатній до самоосвіти; забезпечення безперервності освіти та постійного освітнього росту особистості. «Дистанційне навчання є особисто-орієнтованою формою навчання, що забезпечує можливість вибору викладача та підбору навчального матеріалу залежно від інформаційної потреби студентів» [13].

Дистанційне навчання, яке стало основною формою навчання в умовах пандемії, зумовило низку нових вимог до учасників освітнього процесу. З метою виявлення проблемних питань в організації дистанційного навчання, нами було проведено опитування. Серед опитаних респондентів різних вікових категорій та статусу в освітньому процесі (здобувачі освіти, науково-педагогічні працівники, батьки) 67% висловилися негативно щодо дистанційного навчання і лише 33% підтримали цю форму здобуття освіти. Більшість прихильників дистанційного навчання – це здобувачі освіти, серед аргументів, які вони наводили: зручність (можливість навчатися будь-де і будь-коли за наявності доступу до Інтернету), мобільність, доступність навчальних матеріалів, індивідуальний підхід.

Водночас більшість батьків та педагогів наводять аргументи проти дистанційної форми навчання, зокрема проблема ідентифікації учня/студента, низький рівень мотивації та самоконтролю здобувачів освіти,

великий обсяг інформації для самостійного опрацювання, нестача практичних вмінь і навичок, у тому числі соціальних навичок (комунікабельності та роботи в команді), а також окремі технічні нюанси.

На відміну від здобувачів вищої освіти, які здебільшого є зрілими особистостями, здатними до самоорганізації, школярі не володіють таким рівнем самоконтролю та мотивації. Значний освітній тягар щодо організації дистанційного навчання на рівні загальноосвітніх закладів освіти лягає на плечі батьків, які переймають на себе обов'язки вчителів.

На нашу думку, основною проблемою дистанційного навчання в умовах пандемії стала неготовність національної системи освіти оперативно реагувати на виклики сьогодення. Учні та студенти не отримали повноцінного та якісного дистанційного формату навчання, натомість були змушені задовольнятися адаптивним. Навчальні плани та освітні програми, розроблені для денної форми навчання, що включають величезний об'єм інформації, не були модернізовані та адаптовані до їх дистанційного засвоєння учнями і студентами. Обсяг навчального навантаження при не зменшився, при цьому здобувачі освіти опинилися у скрутному становищі, змушені самостійно освоювати нові знання. Крім того, вартість навчання також не зменшується, не підлягає перерахунку, незважаючи на те, що традиційно дистанційна освіта коштує дешевше.

При цьому науково-педагогічні працівники теж опинилися на роздоріжжі, не маючи чіткого стандарту дистанційного навчання, кожен з них, отримавши педагогічну свободу у виборі методів, почав самостійно шукати найзручніші для себе онлайн інструменти, спроможні забезпечити якісний та доступний процес передачі знань. А потенційна перевага дистанційного навчання у вигляді індивідуального підходу до кожного та можливості навчатися у власному темпі перетворилася на телефонний тероризм для вчителів, які цілодобово змушені були відповідати на питання учнів, незалежно від дня тижня та тривалості традиційного робочого дня.

Дистанційна освіта набула широкої популярності у країнах Європи, де виник «новий тип організаційної структури дистанційного університетського навчання, який називають консорціумом університетів. Суть полягає у роботі спеціальної організації, яка поєднуючи і координуючи діяльність декількох університетів, забезпечує надання якісних дистанційних освітніх послуг, починаючи від курсів для абітурієнтів до курсів на одержання вчених ступенів» [13].

Дистанційне навчання є своєрідною альтернативою заочної форми навчання, але позбавленою недоліків, що притаманні останній (переривчастість навчального процесу, відсутність постійного зворотного зв'язку та доступу до бібліотечних фондів). У експертному середовищі панує думка, що у перспективі розвитку освіти, рушієм стане змішана форма навчання, при якій можна буде збільшувати чи зменшувати офлайн або онлайн компоненти, обирати різні організаційні моделі та стратегії відповідно до можливостей, потреб і викликів.

Дистанційна форма організації навчання «забезпечує доступ студентів до нетрадиційних джерел інформації, дає нові можливості для творчості, пошуку і закріплення різних професійних навичок, підвищує ефективність самостійної роботи, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання із застосуванням концептуального і математичного моделювання явищ і процесів» [13].

Отже, можна дійти висновку, що при правильній організації освітнього процесу система дистанційної освіти є перспективним напрямком розвитку освітньої сфери, що відповідає вимогам сучасного суспільства та може забезпечити якісну освіту.

3.3. Удосконалення механізму публічного адміністрування у сфері освіти

Перехід до ринкової економіки обумовлює потребу у реформуванні механізму публічного адміністрування освітніх послуг, що сприятиме формуванню самостійного мислення особистості, поліпшенню професійної підготовки фахівців відповідно до вимог часу та з урахуванням індивідуального підходу до кожного, покращенню матеріально-технічної бази закладів освіти тощо.

Новий механізм управління освітою передбачає надання автономії закладам освіти, посилення їх відповідальності за результати своєї діяльності, що має забезпечуватися за рахунок внутрішнього академічного та зовнішнього контролю, у тому числі громадського, за умови дотримання вимог державних освітніх стандартів.

Важливим кроком у процесі реформування освітньої сфери став перехід у фінансуванні освітніх закладів від принципу утримання закладів освіти до «принципу формування їх бюджетів, виходячи з чисельності контингенту та якісних показників діяльності університету. Тобто, оплати освітньої послуги, а не утримання закладу» [19]. Однак, наразі формула фінансування не є досконалою та потребує удосконалення.

Також системна трансформація освіти в Україні передбачає:

– покращення матеріально-технічної бази освітніх та наукових закладів (поточні і капітальні ремонти приміщень, здійснення заходів з енергозбереження й термомодернізації, застосування альтернативних джерел енергії, переоснащення кабінетів та лабораторій меблями, сучасним обладнанням та комп'ютерною технікою, забезпечення опорних закладів шкільними автобусами тощо);

– зміна системи контролю якості освіти – функціонування Державної служби якості освіти, до зони відповідальності якої належать заклади дошкільної, позашкільної, загальної середньої та професійно-технічної

освіти, де вона покликана здійснювати інституційний аудит, моніторинг і надавати рекомендації; ліквідація процедури атестації шкіл [27]. У системі вищої освіти питання забезпечення якості освіти покладається на Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, Наглядові ради будуть здійснювати моніторинг та аудит економічної діяльності закладів вищої освіти [21];

– забезпечення академічної мобільності – можливості обміну студентами і професорсько-викладацьким складом між вітчизняними й зарубіжними закладами вищої освіти та науковими установами, імпорт та експорт освітніх послуг з метою прискорення інтеграції України у європейський і світовий науково-освітній простір, підвищення рівня національної освітньої системи та якості трудових ресурсів національної економіки за рахунок вивчення іноземного досвіду; навчання за кордоном повинне стати стандартним елементом університетської освіти [33];

– упровадження елементів дуальної форми навчання в закладах професійно-технічної та вищої освіти з метою забезпечення належного рівня практичної підготовки фахівців у поєднанні з теоретичним навчанням, орієнтованого на запити і потреби роботодавців і з метою подальшого працевлаштування випускників;

– забезпечення академічної доброчесності (експертиза академічних текстів на запозичення та виявлення плагіату) [21];

– інформатизація освіти (подолання нерівності доступу закладів освіти, педагогів, здобувачів освіти до інформаційно-комунікаційних технологій, створення нових та удосконалення існуючих освітніх інформаційних систем та централізованих інформаційних баз);

– запровадження електронних освітніх сервісів, серед яких уже функціонують електронна черга у заклади дошкільної освіти, автоматична онлайн перевірка достовірності документів про освіту, учнівських та студентських квитків, Вступ інфо (для абітурієнтів), мобільний додаток «Мое ЗНО», онлайн звернення до освітнього омбудсмена тощо.

- розвиток неформальної та інформальної освіти, створення порядку визнання результатів такої освіти [26];
- удосконалення механізму сертифікації педагогічних працівників «з метою виявлення та заохочення педагогічних кадрів з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють сучасними методиками навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню» [17];
- розвиток та впровадження супервізії як професійної підтримки, допомоги та супроводу педагогічних працівників
- розвиток інклюзивної освіти, розширення можливостей «осіб з особливими освітніми потребами, розбудова сучасного, безпечного, інклюзивного та комфортного освітнього середовища» [26].

Отже, впровадження і розвиток вищезазначених напрямів удосконалення публічного адміністрування освітніх послуг сприятиме відновленню ролі освіти як основного чинника економічного зростання, забезпеченню безперервності освіти, покращенню її якості та конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Аналіз зарубіжного досвіду реформування освіти у процесі децентралізації дає змогу стверджувати, що не існує універсального механізму управління освітою. У зарубіжних країнах використовуються різні підходи до управління освітою, які поєднують зусилля центральних, регіональних та місцевих органів влади. У країнах з високим рівнем економічного і політичного розвитку сфера освіти характеризується більшим рівнем децентралізації управління освітою, ніж у країнах, що розвиваються, або нещодавно вибороли свою незалежність.

Зарубіжний досвід є важливим ресурсом, необхідним для координації зусиль всіх учасників процесу освітньої політики, що сприятиме його застосуванню в освітніх децентралізаційних процесах сучасної України.

Дистанційне навчання, яке стало основною формою навчання в умовах пандемії, зумовило низку нових вимог до учасників освітнього процесу. Однак, у перспективі саме дистанційна форма навчання стане рушієм розвитку освіти, оскільки вона не вимагає фізичної присутності у закладі освіти, економлячи час і кошти учасників освітнього процесу. Водночас вона позбавлена недоліків заочного навчання – переривчастість навчального процесу, відсутність комунікації між викладачами і здобувачами освіти та доступу до бібліотечних фондів.

Основні напрямки вдосконалення механізму публічного адміністрування освітніх послуг полягають у наданні автономії закладам освіти та модернізації формули розподілу державного фінансування між закладами освіти. Крім того, ефективна система взаємодії центральних і місцевих органів влади з закладами освіти сприятиме: підвищенню рівня якості надання освітніх послуг; забезпеченню доступності освіти; забезпеченню потреб ринку праці у висококваліфікованих фахівцях; подоланню проблем недостатності фінансування; запобіганню негативних тенденцій у динаміці розвитку закладів освіти.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено комплексне дослідження сутності та узагальнення характерних особливостей публічного адміністрування освітніх послуг, сформовано пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері освіти. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновки:

1. Необхідно чітко розмежувати поняття «освіта» та «освітня послуга», оскільки освіта відображає інтелектуальний процес опанування нових знань, умінь і навичок, а освітня послуга – діяльність уповноважених суб'єктів з реалізації конституційного права на освіту.

2. Публічне адміністрування освітніх послуг можна визначити як діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка полягає у встановленні, зміні чи припинення прав та обов'язків учасників освітніх правовідносин через прийняття нормативних актів, адміністративних актів, вчинення юридично-значущих дій з метою задоволення потреб особи, суспільства та держави.

3. Сучасне освітнє законодавство перебуває у стадії реформування, потребує оновлення та вдосконалення, а значна кількість нормативно-правових актів у цій сфері, обумовлена різноманіттям освітніх відносин, дає підстави стверджувати, що освітянська галузь зазнає державного впливу через чітку нормативну регламентацію відносин у цій сфері. Деякі вчені наголошують на необхідності кодифікації освітнього законодавства, однак існують і противники цієї ідеї.

4. Сучасна система фінансування закладів освіти, що полягає в наступному: виділення освітньої субвенції для шкіл залежно від фактичної наповнюваності класів, обов'язок закладів освіти оприлюднювати інформацію про надходження всіх коштів, а також їхнє призначення; фінансування закладів професійно-технічної освіти має здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів; надання фінансової автономії закладам вищої освіти, запровадження індикативної собівартості (мінімальна ціна контрактного навчання).

5. Оптимізація процесу надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації передбачає закриття малокомплектних шкіл і створення мережі опорних шкіл – базових освітніх центрів об'єднаних територіальних громад з сучасною матеріально-технічною базою та висококваліфікованими педагогічними кадрами, доступ до якої забезпечується шкільними автобусами.

6. Інтелектуальний потенціал є одним із провідних чинників соціально-економічного розвитку держави, визначальний вплив формування якого справляє освіта і наука. В Україні нині спостерігається негативна тенденція до скорочення значень кількісних показників, які є основою індексу розвитку інтелектуального потенціалу.

7. У зарубіжних країнах використовуються різні підходи до управління освітою, які поєднують зусилля центральних, регіональних та місцевих органів влади. У країнах з високим рівнем економічного і політичного розвитку сфера освіти характеризується більшим рівнем децентралізації управління освітою, ніж у країнах, що розвиваються, або нещодавно вибороли свою незалежність.

8. Дистанційне навчання, яке стало основною формою навчання в умовах пандемії, у перспективі стане рушієм розвитку освіти, оскільки не вимагає фізичної присутності у закладі освіти, економлячи час і кошти учасників освітнього процесу, й, водночас позбавлене недоліків заочного навчання.

9. Основні напрямки вдосконалення механізму публічного адміністрування освітніх послуг полягають у наданні автономії закладам освіти та модернізації формули розподілу державного фінансування між закладами освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев А. В. Сфера освіти як об'єкт публічного адміністрування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 146–151.
2. Бюджетний кодекс України: Кодекс України; Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 15.11.2020).
3. Вавренюк С. А. Розвиток освіти в Україні в контексті ризиків та викликів. *Публічне урядування: зб. наук. праць*. Київ: Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. Вип. 3 (13). С. 28–37.
4. Вільман Д. Ю., Гевлич Л. Л. Фінансування вітчизняної освітньої галузі в період реформування. *Вісник Студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. №1. С. 176–179.
5. Вовканич С. Духовно-інтелектуальний потенціал України та її національна ідея. Львів: Видавництво ЛБА, 2001. 540 с.
6. Ворон Д. Л. Правові засади публічного адміністрування у сфері вищої освіти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2018. 193 с.
7. Глоба Г. О., Приживара С. В. Освіта як об'єкт державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип 3 (30). С. 1–6.
8. Губерська Н. Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти. Автореферат дис. ... д.ю.н, Харків, 2016. 34 с.
9. Державне управління у сфері освіти: конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / за заг. ред. Н. Г. Протасової. Київ: НАДУ, 2012. 60 с.
10. Енциклопедія освіти / відп. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

11. Колесникова К. О. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-3/doc/1/06.pdf>.
12. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.09.2020).
13. Корбут О. Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/%201123> (дата звернення 26.11.2020).
14. Липовська К. «Інтелектуальний потенціал» у контексті управління суспільним розвитком: поняття та сутність. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 4. С. 21–27.
15. Лопушинський І. П., Ковнір О. І. Європейський та світовий досвід реформування освіти в процесі децентралізації влади. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 33. С. 230–237.
16. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт ООН; Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення 29.10.2020).
17. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг. Київ: Вид-во НАДУ, 2005. 328 с.
18. Пашков В. Сутність та основні моделі децентралізації управління вищою освітою у зарубіжних країнах та в Україні. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 1. С. 81–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2014_1_15 (дата звернення: 28.09.2020).
19. Поляновський Г. А. Стратегічні орієнтири вдосконалення фінансування державних закладів вищої освіти України. *Бізнес Інформ*. 2019. №5. С. 185–191.

20. Пономаренко Г. О. Поняття та особливості освітніх послуг, які надаються державними вищими навчальними закладами. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3 (46). С. 6–14.

21. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 28.09.2020).

22. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України від від 03 листопада 1993 р. № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 28.09.2020).

23. Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 532. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-п> (дата звернення: 28.09.2020).

24. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 січня 2020 р. № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20> (дата звернення: 28.09.2020).

25. Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1088. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2017-n#n10> (дата звернення: 28.11.2020).

26. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 28.09.2020).

27. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 28.09.2020).

28. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/pr-vidd_il/1312/1390288033/1414672797/ (дата звернення 29.10.2020).

29. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / за заг. ред. С. Чернова та ін. Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 606 с.

30. Ревунець Г. А. Особливості надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації. *Менеджмент в аграрному секторі економіки: теорія та практика ефективного розвитку*: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, студентів (м. Житомир, 05 грудня 2019 року). Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 280–283.

31. Ревунець Г. А. Публічне адміністрування освітніх послуг в умовах ринкових трансформацій. *Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій*: Матеріали V Міжнародного науково-практичного форуму, 25 жовтня 2019. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С.482–484.

32. Ревунець Г. А. Розвиток інтелектуального потенціалу в системі вищої освіти. *Наукові читання – 2020* (збірник тез доповідей науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки та агробізнесу). Поліський національний університет. 2020. С. 166–168.

33. Рябченко В. Проблема якості вітчизняної вищої освіти в контексті освітніх реформ: ретроспектива і сучасність з позицій світоглядно-компетентісного підходу. *Вища освіта України*. 2015. № 1 . С. 12–27.

34. Савіщенко В. М. Адміністративно-правове забезпечення освіти та науки в Україні: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра, 2015. 372 с.

35. Сахарова К. Методичні підходи до оцінювання інтелектуального потенціалу територіальної громади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 1. С. 150–157.

36. Сівков С. В. Публічне адміністрування соціальної сфери Міністерством соціальної політики України. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 129–133.
37. Степаненко М. І. Укрупнення шкіл у ХХІ столітті в Україні: переваги і втрати. *Постметодика: наук.-метод. пед. журн.* 2016. № 2(125). С. 35–40.
38. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання освіти в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 191–195.
39. Щодо освітньої субвенції: лист Міністерства фінансів України від 08.05.2019 року № 07010-05-5/12419. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u137/minfin_subvenciyu_ne_zbilshymo.pdf
40. Щокін Р. Г. Правове регулювання галузі освіти в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наше право*. 2017. № 1. С. 43–47.
41. Щокін Р. Г. Публічне адміністрування у сфері освіти: підходи до формування поняття. *Право і суспільство*. 2018. С. 224–230.
42. Яременко Л. М. Сучасні тенденції нової моделі фінансування системи вищої освіти України. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 1 (87). С. 212–215.